

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ

Колективна монографія

II частина

Київ
Вид-во “Світ знань”
2023

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

Т 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету мистецтв
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 26 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

В. М. Лабунець, доктор пед. наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Д. Г. Юник, доктор пед. наук, професор кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського;

Е. М. Кучменко, доктор історичних наук, професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Автори: *Л. Байда, Т. Бодрова, Т. Бондар, Т. Борова, В. Буханевич, Ван Кань, І. Глазунова, Н. Горбатенко, Т. Гризоголова, Ж. Дьоміна, Н. Дуб'юк, О. Єременко, І. Коваленко, А. Литвак, Лю Шуай, О. Матвієнко, О. Мельник, І. Міхнєва, Т. Олефіренко, Л. Паньків, Г. Савчук, Л. Степанова, Сью Вейвей, Сью Цін, І. Топчієва, В. Федоришин, О. Хоружа, Л. Чинчева, П. Шевчук, О. Шевченко, Ян Чаншен.*

Т 65

Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія. Ч. 2 / Байда Л. та ін. ; за заг. ред. А. Козир, В. Федоришина. – Київ : Вид-во “Світ знань”, 2023. – 367 с.

ISBN 978-966-7742-27-0

У II частині монографії представлений методичний інструментарій трансдисциплінарної підготовки фахівців у галузі мистецької освіти. Виокремлено етнокультурний контекст викладання навчальних дисциплін у закладах вищої мистецької освіти. Визначена система культурологічного висвітлення національного мистецтва, основою якого є глибоке проникнення до образної сутності, до особливостей відтворення національної ментальності в мистецтві. Обґрунтовані основні напрямки мистецької освіти, що зафіксовані в освітньо-наукових моделях. Монографія призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрантів і студентів вищих навчальних закладів мистецької освіти, вчителів музичного мистецтва, музичних педагогів.

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

ISBN 978-966-7742-27-0

© Колектив акторів, 2023
© Вид-во “Світ знань”, 2023

Ірина Топчієва, Сьюй Цін

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ФАКУЛЬТЕТАХ МИСТЕЦТВ

Необхідність підвищення якості професійної підготовки в педагогічних університетах України, спричинена новими реаліями в житті українського суспільства, координує зміст і форми організації навчального процесу на факультетах мистецтв, актуалізує першочерговість змін у підходах до мистецького навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. Основним завданням, якого є формування інтелектуально-духовної еліти українського суспільства, органічного поєднання “макро” і “мікро” ідентичності в структурі особистості студентів, як носіїв національної культурної спадщини, здатних до трансформації етнокультурних знань, актуалізації культурного спадку свого народу.

З цієї позиції глобального значення набувають вимоги до організації диригентсько-хорової підготовки, орієнтованої на етнокультурний вектор з базовими принципами національної самосвідомості, національної ідентичності, соціокультурної відповідності, діалогу культур у навчальному процесі.

Оскільки сучасні підходи до підготовки фахівців у галузі мистецької педагогіки впливають на вибір стратегій і методів навчання, передбачається розширення можливостей для вдосконалення навчального процесу, який має супроводжуватися серйозною науковою рефлексією щодо кореляції традицій, моделей і методик мистецької освіти відповідно викликів, що постали сьогодні перед українським суспільством.

Досліджуючи питання етнокультурного аспекту диригентсько-хорової підготовки на факультетах мистецтв педагогічних університетів, варто акцентувати увагу на тому, що поняття університет (нім. universitat, від лат. universitas – “сукупність”,

universitas magistrorum et scholarium – сукупність, об'єднання тих, хто вчить, і тих, хто навчається) – автономний заклад вищої освіти, тип якого сформувався в Європі за середньовіччя, в якому освітня діяльність поєднується з науковою роботою та служінням суспільству [12]. Перші університети в Європі, як осередки освіти і культури, виникли в Болоньї (1158 р.) Оксфорді (1167 р.), Парижі (1215 р.) та в інших містах Італії, Франції, Британії, Чехії. Першим університетом на землях України вважають Слов'яно-греко-латинську академію в місті Острог Острозька академія (1580 р.), Київську Мазепинсько-Могилянську академію, яку перейменовано у Києво-Могилянську академію (1632 р.), Львівський університет, який зараз носить ім'я Івана Франка (1661 р.).

В усі часи основна місія університетів полягає у цілеспрямовано-сталому забезпеченні формування інтелектуальної, культурної особистості; пізнанні, збереженні та примноженні накопичених людством знань і культурного спадку етнічного осередку в межах якого існували університети. Впродовж значного історичного шляху західна цивілізація запропонувала ряд функціональних моделей університету.

Німецька модель базувалася на концепції теоретика освіти Вільгельма фон Гумбольдта. Діяльність університету за гумбольдтською моделлю визначали принципи: принцип єдності місії дослідження та навчання; принцип академічної свободи, яка включає свободу вчитися і свободу викладати; принцип самодостатності кожної з наукових дисциплін; принцип збереження культурних кодів етносу [12]. Німецька модель університетської освіти абсорбувала у собі роль охоронця національної культури, відповідального за формування національної ідентичності.

Британська модель, в основу якої покладено ідеї дослідника Джона Генрі Ньюмена, функціонує на засадах принципу взаємодії спільноти інтелектуалів, відповідальних за трансфер знань та опирається на домінівну ідею університету як осередку і оселі мудрості, світоча світу, посланника віри, *alma mater* молодій генерації [12].

Французька модель (наполеонівська) передбачає підготовку кадрів за єдиними, чітко визначеними навчальними планами й

освітніми програмами; концентрацію на навчанні, що спричиняє відокремлену від університетів організацію наукових досліджень; підконтрольність університету уряду і відокремлення науки від освіти. Французька модель орієнтується на підготовку професіоналів в університетах, здатних обслуговувати державу, задовольняючи її потреби [12].

Американська модель функціонує на базових принципах служіння суспільству; відсутності уніфікації. Американська модель являє собою симбіоз різних моделей та типів університетів.

В японській моделі акцент робиться на синтез самотності, ідентичності, етнокультурних традицій та інновацій в освіті. Культ педагога, історично сформований в японському суспільстві, відбивається у відомому прислів'ї “відступи на 3 кроки, щоб не потрапити на тінь вчителя”.

Китайська модель характеризується стрімким розширенням системи дистанційної освіти на всіх рівнях її реалізації; високим статусом педагога та педагогічної діяльності; впливом ідей конфуціанства на моральне виховання; опора на етнокультурне і патріотичне виховання.

Критично осмислюючи сформовані попереднім досвідом моделі університету та результати їх утілення на практиці, можливо виокремити домінантні складові, що є базисом університетської освіти, а саме: вивчення і трансляція культури, навчання фаху, наукові дослідження і плекання нових науковців. Представлені функції у повній мірі відображені у змісті освітньої політики університету імені М. П. Драгоманова, що опирається на національні етнокультурні чинники та цінності, які визначають своєрідність характеру саме української мистецької освіти, й вбирає прогресивні світові культурно-освітні тенденції.

Відповідно державних стандартів вищої освіти в університеті чітко сформульовані кваліфікаційні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, в яких нарівні з рамковими вимогами до компетентностей і результатів навчання визначений етнокультурний вектор щодо обов'язковості сформованості у студентів соціальних і громадянських якостей з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а

також вимоги до формування національного патріотизму студентів на основі традицій самобутньої української етнокультури у межах глобальної світової культури та відповідно “ноосферної концепції” В. Вернадського про космічний масштаб культурної діяльності, функції культури як універсального феномену зв’язку Людини і Всесвіту [3].

З цієї позиції все більшого значення набуває етнокультурний контекст організації диригентсько-хорової підготовки на факультеті мистецтв. Адже професійне формування майбутнього вчителя музичного мистецтва має розглядатися, перш за все, з ракурсу формування людини культури, представника культурної еліти української нації, яка має аналізувати, прогнозувати ризики і виробляти стратегії протистояння викликам.

Фахове становлення нової генерації майбутніх учителів музичного мистецтва, здатних залучити молоде покоління до спілкування з народним музичним мистецтвом, значною мірою залежить від формування їх етнокультури, яка посідає одне з провідних місць у процесі фахової підготовки студентів, зокрема диригентсько-хорової. Оскільки народне мистецтво являє собою продукт духовного і культурного розвитку будь-якої нації, її генетичний етнічний код.

Проблема формування етнокультури особистості розроблялася в працях філософів (В. Андрущенко, П. Копнін, Б. Новіков та ін.); психологів (П. Зінченко, Г. Костюк, О. Лук та ін.); музикантів-педагогів (А. Козир, Л. Куненко, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.); музикознавців (О. Бенч, В. Лащенко, В. Медушевський та ін.). Науковці одноставні в позиції про те, що питання етнокультури в умовах сьогодення є пріоритетним завданням формування цілісної особистості майбутніх фахівців, а освіченість, інтелект, духовність, культура, прагнення до творчості є найважливішими чинниками розвитку особистості майбутніх учителів музичного мистецтва.

Варто зауважити, що в українському педагогічному енциклопедичному словнику С. Гончаренко поняття культура (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) трактується як рівень оволодіння соціокультурним досвідом людства, галуззю знань або

діяльності. Беручи до уваги дану трактування, культура виступає передумовою і результатом освіти людини [4].

Кожна культура вписується в контекст іншої культури, обмін з якої створює невичерпні можливості подальшого руху і розвитку. Взаємодія культур починається, як правило, з мистецької сфери, оскільки ця частина культури є найбільш активною і рухливою в системі національної культури. При цьому діалог у сфері мистецтва дозволяє здійснювати обмін кращими мистецькими досягненнями і цінностями кожної з культур. Відтак, культура тісно пов'язане поняття цінності. Оскільки всі досягнення мають мету, яка регулюється потребами та цінностями, відповідно світ культури є світом цінностей. Культура є сукупністю, системою цінностей, вироблених людством, а етнокультура є сукупністю, системою національних цінностей, мистецьких надбань, шедеврів народної творчості.

Розвиток етнокультури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки визначає вектор формування диригентсько-хорової компетентності студентів, характер їх подальшої мистецької діяльності в контексті національного впливу.

У цьому зв'язку особливого значення набуває проблема формування етнокультури студентів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Мистецтво, зокрема хорове мистецтво, є майстернею самопізнання культурних надбань української нації. Домінантне становище мистецтва в ряду загальних навчальних дисциплін предметів, здатних активно формувати цілісну, грамотну, розвинену особистість майбутніх учителів музичного мистецтва, пояснюється ще й тим, що в спілкуванні з творами народнопісенної творчості студенти долучається до світу геніального колективного митця, ідентифікує себе з ним, "проживає" разом народним музичним твором його інтелектуально-емоційну мистецьку конструкцію, а у процесі диригентсько-хорової підготовки під час роботи з хоровими колективами майбутні вчителі музичного мистецтва втілюють у звучанні власну інтерпретацію пронесених через себе художніх образів української народної пісні. Таким чином, розвиток комплексу професійних якостей майбутніх учителів

музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки визначає вектор формування музичної культури студентів, характер їх подальшої мистецької діяльності в рамках етнокультурного підходу.

Диригентсько-хорова діяльність є тією ланкою, яка об'єднує студента з його особливим потягом до народнопісенного мистецтва, тим самим створюючи універсальне середовище для формування етнокультури майбутніх учителів музичного мистецтва. Усвідомлюючи специфічність і життєву необхідність отримання саме цієї підготовки (диригентсько-хорової), студент спрямовує свої дії на її опанування та вдосконалення. Адже диригентсько-хорова діяльність відноситься до духовно-творчого виду діяльності, яка забезпечує створення особливих символічних форм, що фіксують (через хорове мистецтво) вищі цінності національної музичної культури.

У даному контексті варто зауважити, що українське музичне мистецтво є мистецтвом діалогу в процесі якого формується особистість. У диригентському мистецтві це діалог виконавської діяльності і рівня музичної культури хормейстера, у результаті якого формується особистість майбутнього фахівця.

Розглядаючи “етно” як народ або історично сформовану спільноту людей, що характеризується стабільними ознаками мови, культури, психологічного складу, стійкими між поколінними зв'язками, а також, усвідомленням свого спільного походження, визначенням самоназви, доцільно зазначити, що розвиток етносу пов'язаний з культурою. Визначаючи етнокультуру як культуру, першоджерелом якої є колективна творчість спільноти, що включає спосіб життя, світогляд, мову, народне мистецтво, В. Лісовий характеризує її як “етнічне осердя” і складник професійної культури, що значною мірою визначає самобутність національної культури в сучасних державах [6]. Специфіка етнокультури, відносно інших культур, за твердженням В. Лісового, є “життєвим світом”, який охоплює все, що дана спільнота колективно створює: спосіб поведінки, суспільні установи, спосіб виробництва, мову, етносимволіку, міфи, ритуали, музичну і художню творчість, що і є “найглибшим джерелом унікальності будь-якої етнокультури” [6].

Конкретизація сутності представленого феномена дозволяє визначити, що сформована етнокультура особистості майбутніх учителів музичного мистецтва проявляється у високому рівні освоєння національної народнопісенної культури і фольклору та завдяки наявності професійно важливих якостей та здібностей забезпечує ефективне використання її надбань у навчальній і подальшій професійній діяльності.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває етнокультурний аспект диригентсько-хорової підготовки студентів з позиції спрямування до свідомого засвоєння етнокультурних знань та вміння ними користуватися у навчальній та науковій діяльності, формуючи тим самим уміння трансформувати етнокультурний досвід у майбутню професійну діяльність. Адже досвід, як сукупність знань, умінь, ціннісних установок, який має етнокультурний контекст, відкриває шлях до свідомого опрацювання, збереження, перетворення й використання майбутніми вчителями музичного мистецтва етнокультурних продуктів українського та інших народів світу.

У цьому ракурсі варто наголосити, що потужною складовою етнокультури є народнопісенна і фольклорна творчість України, що дозволяє більш рухомо і достатньо активно формувати у майбутніх учителів музики сучасне естетичне ставлення до музично-фольклорних традицій і форм та їх відображення у навчальному мистецькому просторі. Широкий спектр функцій народно-музичного мистецтва, його доступність, різноманіття форм уможливорює набуття майбутніми вчителями музичного мистецтва знань про етнокультурну спадщину української нації та ефективно використовувати його у диригентсько-хоровій підготовці на факультетах мистецтв.

Створення етнокультурних стратегій диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає активний розвиток самосвідомості студентів, зокрема найважливішу її компоненту – етно- і націоідентичність. Дана проблема достатньо широко висвітлена у наукових роботах В. Андрущенка, М. Боднар, В. Кременя, В. Ляха, В. Савельєва та інших учених, в яких розкриваються питання культурно-цивілізаційної ідентифікації

українського народу та піднімаються питання етнічної та національної ідентичності в сучасному освітньому просторі [1; 2].

У цьому аспекті поняття “етнічна ідентичність” на думку В. Арбеніної “вбирає усвідомлення і сприйняття особистістю себе як члена етнонаціональної групи, що виявляється у почутті спільності та сприйнятті як цінності її основних характеристик” [10].

Тому акцент на виявлення механізмів і сприяння процесам етнічної ідентифікації майбутніх учителів музичного мистецтва під час виконання диригентсько-хорових завдань має бути у пріоритеті педагогічної уваги, оскільки ідентичність, як психологічне “утворення, не виникає природно, а привноситься у свідомість в процесі цілеспрямованого впливу” [10, с. 109].

У зв'язку з цим бачиться доцільним у системі загальнокультурних і спеціальних (фахових) компетентностей, які мають набути під час навчання майбутні вчителі музичного мистецтва, виокремити етнокультурну, як інтегральну складову його “макро” та “мікро” ідентичностей. У цьому процесі акцентується посилена увага на формування світоглядної позиції студентів під час наукової та навчальної діяльності, яка вбирає усвідомлення ними власної приналежності до світової спільноти фахівців мистецької освіти, а також, спроможність бути людиною культури, митцем-інтелектуалом та педагогом-інтелігентом (макроідентичність). З іншого боку, активуються маркери національної ідентичності у процесі підготовки і презентації творчих і наукових проєктів відповідної тематики, що спрямовує студентів до усвідомлення себе частиною української національно-культурної спільноти та сприйняття цієї приналежності як аксіологічно вагомого компонента власного “я” (мікроідентичність).

Як показують останні події етнічна ідентичність й українські особистісні етнічні риси є тими символами на яких тримається колективна свідомість української нації, які ненавидять і паплюжать наші вороги. Як писав М. Кундера “перший крок до ліквідації нації – стерти її пам'ять, знищити її книги, її культуру, її історію; потім написати нові книги, створити нову культуру, вигадати нову історію. Поволі нація забуватиме, якою вона була та якою вона є. Світ забуде її ще швидше” [5]. Прикладом чого є зруйновані музеї видатного

українського філософа Г. Сковороди, відомої усьому світу народної художниці, Національної легенди України М. Примаченко, мозаїки А. Горської та ін. Свідоме знищення яких відбувається у той час, коли ЮНЕСКО визнало Г. Сковороду одним з п'яти найвидатніших мудреців Людства, а Виконавча рада ЮНЕСКО ухвалила рішення відзначати нові пам'ятні дати у 2022-2023 роках: 150-річчя від дня народження видатної української оперної співачки С. Крушельницької та 300-річчя філософа Г. Сковороди у 2022 році [11]. Це теж питання системи передачі й відтворення культурних кодів у контексті “макро” та “мікро” ідентичності студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва.

Активізації етнокультурного контексту диригентсько-хорової підготовки сприяє трансдисциплінарний вимір комплексного впливу навчальних дисциплін на факультеті мистецтв імені Анатолія Авдієвського. Оскільки, на думку Г. Падалки “педагогізація навчання з дисциплін музично-педагогічного циклу дозволяє наблизити фахову підготовку до практичної діяльності за умови інтеграції музично-педагогічних знань” [8].

Спрямування студентів до дослідження змістових особливостей української етнокультури, зокрема таких її складових як диригентська, вокально-хорова і хореографічна, сприяє формуванню макроідентичності майбутніх учителів музичного мистецтва під час підготовки і написання наукових курсових, бакалаврських і магістерських робіт, коли досліджуючи наукову проблему студент здатний віднайти й адекватно оцінити місце української етнокультури у глобальному світовому просторі культури та освіти. Завдяки зануренню студентів у предмет наукового дослідження відкриваються етнокультурні зв'язки, породжуються нові смисли, стимулюється критичне мислення, підживлюється креативність та підвищується його адаптивність до нових умов, актуалізація яких здатна досягнути цілей наукового пошуку.

Націленість на формування мікроідентичності майбутніх учителів музичного мистецтва є надзвичайно важливим для студентів, оскільки мотивує їх до реалізації власних інтелектуальних здібностей і набутих творчих навичок. Акцентуація педагогічної уваги на внутрішньому “Я” студентів з позиції “Хто я?”, “Що я можу

зробити сьогодні для своєї нації?”, “Який репертуар підібрати для волонтерських концертів?”, “Які я можу внести новації в етнокультурну діяльність свого навчального хорового колективу?”, “Яким етнокультурним змістом наповнити аранжування й транскрипцію українськими х народних пісень?”, “Чи зможу я підготувати і провести лекцію-концерт про жанри української народної пісні?”, “Чи знають мої друзі, що в ЮНЕСКО зібрана фонотека народних пісень країн усього світу, що у фонді України знаходиться 15,5 тисяч пісень а на другому місці перебуває Італія з кількістю 6 тисяч народних пісень?” дозволяє досліджувати студентами міру сформованості власної етнокультури і на цій основі визначати шляхи самовдосконалення.

Використання ідей етнокультури дозволяє в новому ракурсі організувати диригентсько-хорову діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва під час засвоєння ними збагачених новим змістом навчальних дисциплін, наповненого етнокультурним матеріалом репертуару мистецьких навчальних колективів, написання анотацій на хорові твори, курсових і бакалаврських робіт за оновленою тематикою, підготовки й презентації доповідей на етнокультурну тематику на засіданнях наукового студентського товариства.

Саме нагальність акцентованого розвитку творчої індивідуальності студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки, створення умов для самостійного здійснення студентами мистецького процесу як акту трансляції і трансформації продуктів етнокультурної творчості, зумовлює нагальність етнокультурних змін для формування у студентів творчої активності, цілеспрямованості, продуктивного творчого мислення, самостійної позиції у вирішенні диригентсько-хорових завдань. Рух навчального мистецького процесу в етнокультурних напрямках його організації передбачає широке використання активних та інтерактивних форм проведення занять. У даному вимірі диригентсько-хорову підготовку студентів факультетів мистецтв на основі етнокультурного підходу можна розглядати як інновацію, оскільки в результаті його застосування у майбутніх учителів музики формуються диригентсько-хорові компетентності, употужнюється творчий

інтелект, активізуються зусилля для засвоєння досвіду, надбань, етнічно-культурних особливостей, а також, примноження етнічної культури, належності, збереження народнопісенних скарбів і фольклорних традицій, що сприяє розширенню навчального простору для набуття студентами навичок етнокультурної організації та упорядкування диригентсько-хорового процесу.

У галузі фахової підготовки майбутніх учителів музики диригентсько-хорова діяльність володіє багатогранними засобами формування у студентів естетичних смаків, духовної культури, гуманності, національної свідомості, патріотизму. У процесі диригентсько-хорової підготовки студентів акцентований вплив народного музичного мистецтва як синтезованої діяльності формує особистість майбутніх учителів музичного мистецтва засобами багатой тематичної, жанрової та стилістичної палітри народнопісенного та фольклорного матеріалу. Виховання інтересу та любові до національного музичного мистецтва має вагомим значення у формуванні ціннісних орієнтацій та позитивної мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва на професійну діяльність, що, відповідно, визначає рівень професійних і творчих прагнень, які неодмінно впливають на інтенсивність та якість диригентсько-хорової студентів на факультетах мистецтв.

Диригентсько-хорова підготовка студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів здійснюється під час індивідуальних занять у класах з диригування та на практичних заняттях з навчальними хоровими колективами. Відповідно новітніх вимог, навчально-методичне забезпечення диригентсько-хорового навчання студентів має ґрунтуватися на етнокультурних підходах педагогічної науки, опиратися на взірці національного музичного мистецтва та досвід корифеїв диригентсько-хорового виконавства, відповідати вимогам суспільства до музичних педагогів і виконавців, зумовлюватися кваліфікаційними вимогами до бакалаврів музичного мистецтва та змістом освітньо-професійної програми підготовки фахівців мистецької галузі. Дотримання цих вимог можливе за умови організації диригентсько-хорової підготовки студентів на засадах етнокультурного підходу, як базису формування диригентсько-хорової компетентності майбутніх учителів музики.

Розгляд досліджуваної проблеми дозволяє зробити припущення про те, що впровадження у диригентсько-хорову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва етнокультурного підходу дає змогу формувати у майбутніх учителів музичного мистецтва особистісну педагогічну концепцію та авторську технологію професійної діяльності, основи якої закладаються у процесі музично-теоретичної, вокально-хорової та диригентської підготовки на факультетах мистецтв. Теоретична обізнаність є основою для володіння майбутнім учителем музичного мистецтва свого фаху. Досвід музично-освітньої діяльності реалізує творчі можливості майбутнього педагога. Мотивація педагогічної діяльності сприяє активізації та інтенсифікації навчального процесу, спрямовуючи його в русло соціально значущих вимог. Ціннісно-етнокультурні орієнтації визначають переваги у виборі творів музичного мистецтва.

У процесі диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва активно здійснюється індивідуальна корекція з метою набуття навичок роботи з творами народного фольклорного мистецтва, відбувається виявлення внутрішніх ресурсів студентів (етнічної приналежності, характеру, психологічного складу, інтелекту, вольових якостей, емоційних процесів, ініціативи, творчої складової), що комплексно впливає на рівень мотивації, самореалізації та прагнення до досягнення вершин професіоналізму в диригентсько-хоровій діяльності з опорою на етнічні базиси кодів самоідентифікації.

Етнокультурна спрямованість у даному аспекті пов'язується не тільки зі знаннями особливостей національного фольклору, нестандартними підходами до аранжування, трактування та інтерпретації творів народного музичного мистецтва, але й волею, стійкістю мотиваційно-емоційної зарядженості, рівнем використання творчого потенціалу. Дана теза віддзеркалює ту основу, навколо якої компонуються основні компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, підпорядковані головній меті – досягненню студентами високого рівня самореалізації у вирішенні різноманітних ситуативних завдань, що постають під час диригентсько-хорової підготовки, а саме: оволодіння фаховими знаннями; набуття праксеологічного та комунікативного досвіду під час вирішення тих

чи інших творчих завдань; досягнення творчого партнерства і творчої результативності у процесі педагогічної взаємодії з хорovým колективом; самостійний пошук і досягнення студентами діяльно-творчого результату на основі набутих знань, прийомів та навичок диригентсько-хорової діяльності з урахуванням етнокультурного контексту її перебігу.

Варто зауважити, що специфіка диригентсько-хорової підготовки студентів на факультетах мистецтв педагогічних університетів нерозривно пов'язана з формуванням стилю педагогічного керівництва навчальним колективом, завданнями управління колективною діяльністю, активізацією творчо-мисленнєвих процесів у руслі ідей української педагогіки співтворчості.

Як організатор художньо-творчого процесу студент повинен продумати і вирішити цілий ряд питань, а саме: організація колективу; зміст і хід репетицій; визначення цілей і завдань спільної творчості, формування стратегії розвитку творчого колективу, прогнозування перспектив і стимулювання його зростання, вміння швидко і ефективно вирішувати актуальні на даний час питання функціонування хорового колективу; спрямовувати роботу до ефективного втілення власної інтерпретації у звучання хорового колективу. Важлива здатність керівника до нівелювання конфліктних ситуацій у хоровому колективі, що передбачає знання менталітету українського народу. Цілком очевидно, що успішно виконувати функції керівника, реально очолювати хоровий колектив зможе тільки та людина, яка є творчим лідером, стоїть на чолі колективу не за посадою, а в силу професійно особистісних якостей, волі і харизми.

Різноманіття характеристик тільки підтверджує різноплановість і поліфункціональність диригентсько-хорової діяльності, яка поєднує глибокі професійні знання, інтелектуалізм, критичність, аналітично-оцінювальний, образно-асоціативний склад мислення, здатність до рефлексії та емпатії, управлінсько-вольові якості тощо. Її поєднання і взаємне доповнення як творчих, так і управлінських сторін, розкривається в організаційному, психологічному, педагогічному, виконавському та етнокультурному аспектах, що потребує

розвиненого аналітико-критичного, асоціативно-образного, творчо-проективного мислення.

Даний процес ґрунтується на закономірностях педагогіки мистецтва, обумовлених інтонаційно-образною природою музики, її зв'язками з українською народною піснею та українським фольклором. Все це спрямовано на духовно-культурне осягнення студентами національного українського музичного спадку, на тонке і змістовне розуміння філософії українських народних пісень, їх мистецької цінностей, мистецького різнобарв'я у категоріях почути, побачити, відчути, усвідомити, транслювати, насолоджуватися тощо.

Розглядаючи етнокультуру як засіб саморозвитку та самореалізації майбутніх учителів музичного мистецтва, можемо зробити припущення про те, що, процес “входження” студентів в етнокультуру передбачає: “входження” в інформаційний простір шифрів народнопісенної української творчості, розгляд та скрупульозне вивчення їх особливостей у всій різноманітності й унікальності; відчуття кожним учасником диригентсько-хорової підготовки власної значущої місії у даній діяльності; пізнання радості, творчого натхнення, отримання гедоністичного задоволення від спілкування з творами українського народного мистецтва і визначення важливості причетності до цього процесу в якості аранжувальника, трактувальника, імпровізатора тощо.

Аналіз наукових праць О. Бенч, А. Козир, А. Лащенко та інших провідних науковців, педагогів, музикантів дозволив дійти висновку про те, що організація диригентсько-хорової підготовки у світлі етнокультурного підходу передбачає щільні інтеграційні зв'язки диригентсько-хорових дисциплін з різновидами мистецтва. Духовно-культурна спільність усіх мистецтв дає підставу розглядати диригентсько-хорову діяльність крізь призму етнокультури. Охоплення й оперування студентами різноманітною інформацією дозволяє сприймати хорове мистецтво через фокус фольклору, літератури, живопису, хореографії, наводити містки з архітектурою, скульптурою, графікою, звертатися до фундаментальних знань (фізика, геометрія, математика, астрономія, хімія тощо). Ключовим поняттям цього процесу виступає синкретизм. Художньо-синкретичні дії дозволяють удосконалювати хорову творчість за

допомогою пластики, жести, фарб, що сприяє усвідомленню студентами унікальності, цілісності, ціннісних та етнокультурних основ диригентсько-хорового мистецтва.

Динаміку ефективної реалізації етнокультурної стратегії у диригентсько-хоровій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечують такі якісні психологічні характеристики студентів факультетів мистецтв як: відкритість, що виражена в пошуку нового, незвичайного, незвичного в художніх образах українських народних пісень; здатність відмовитися від стереотипів та шаблонів їх трактування; активність, яка забезпечує постійну готовність майбутніх учителів музичного мистецтва до ефективної адаптації творів народної музичної творчості до сучасного навчального диригентсько-хорового процесу; комунікабельність, як необхідність встановлювати суб'єкт-суб'єктний зв'язок; креативність, що забезпечує творче відношення до організації диригентсько-хорової діяльності; рефлексія, як здатність до самооцінювання та самокорекції власних дій; інформативність, як засіб діалогізації мистецького процесу під час пошуку шляхів утілення інтерпретації художнього образу української народної пісні у звучання хорового колективу тощо.

Етнокультурний аспект диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має базуватися на взаємодії методичних знань, умінь, мотивів, цільових і ціннісних установок, а також на формуванні початкового досвіду вокально-хорової діяльності на основі народного фольклору, що включає: систему теоретично-методичних знань; систему сформованих умінь на репродуктивному, реконструктивно-варіативному і творчому рівнях; досвід залучення української народнопісенної творчості до здійснення вокально-хорової діяльності; емоційно-ціннісне відношення до творів національної музичної культури. Даний ракурс диригентсько-хорової підготовки вимагає комплексного підходу і регламентується освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра та магістра.

Розвиток етнокультури майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки, як частини духовної культури, сприяє формуванню гармонійно розвиненої, цілісної і творчої

особистості. Народнопісенне мистецтво найбільш повно забезпечує духовне становлення особистості студентів, формує етнокультуру і ціннісні смисли. Досвід емоційно-образного, ціннісного сприйняття української народної пісні є фундаментом ціннісного відношення студентів до майбутньої професійної діяльності.

Відтак, специфіка диригентсько-хорової діяльності в концентрованому вигляді відображає культурні цінності національної української пісенності, допомагає студентам глибше пізнати себе та збагатити свій внутрішній світ, розширити музичний простір, відкрити для себе нові етнокультурні грані для забезпечення продуктивності диригентсько-хорового процесу. Творча природа диригентсько-хорової діяльності уможливорює активне впровадження етнокультурних технік у мистецьке навчання студентів для активізації етнокультурної ідентичності майбутніх учителів музики у категоріях пісенно-фольклорної образності, образної емоційності, мануальної пластичної та варіативності, діалогізму, мислення на рівні культурних еталонів і діалогу культур для пошуку нового художньо-образного наповнення, інтонаційно-звукового оновлення, змістовно-культурної інтенсифікації мистецьких актів у всіх формах диригентсько-хорової підготовки.

Необхідність розширення простору диригентсько-хорової підготовки для виявлення студентами ініціативи, свободи, волі, самостійної творчості направлення їх до самостійного дослідження національних фольклорно-пісенних традицій, мистецьких творів спрямовує навчальний процес в етнокультурному напрямку його організації. Дані умови передбачають наповнення диригентсько-хорових дисциплін національною культурою, а також доповненою та збагаченою інформацією про культуру інших народів світу.

За таких обставин акцентованого значення набуває саме етнокультурна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва як невід'ємний концепт диригентсько-хорової підготовки на факультетах мистецтв.

Сутність етнокультурної спрямованості виявляється спрямуванні форм, методів і засобів диригентсько-хорової підготовки на формування майбутніх учителів музики як суб'єктів українського етносу, здатних до самовизначення і самоідентифікації,

спроможних до осмислення, вивчення і трансляції українських музично-культурних етнопродуктів.

Реалізація етнокультурної спрямованості диригентсько-хорової підготовки на факультетах мистецтв можлива за умови дотримання ряду принципів, а саме: принципу введення в етнокультурний фольклорно-пісенний простір (напрацювання кейсу національно-культурних цінностей, історично-соціального досвіду українського етносу); принципу духовного комфорту (забезпечення відчуття затишку, спокою, захищеності, україномовного середовища); принципу інтеграції (перехід від національної культури до пізнання культур народів на території України та прийняття світових культурних цінностей); принципу діалогу культур (сприяння процесам культурного взаєморозуміння, міжетнічної толерантності, саморозвитку).

Шляхами реалізації етнокультурної спрямованості диригентсько-хорової підготовки на факультетах мистецтв як педагогічними умовами досягнення ефективності навчального процесу є: активізація інтересу студентів до української народної пісні та фольклору, набуття музично-культурних знань для продуктивної диригентсько-хорової діяльності; створення атмосфери “діалогу культур” під час інтерсуб’єктної взаємодії викладач-студент; залучення студентів до етнокультурних традицій у навчальному диригентсько-хоровому процесі, які мають потужний мистецький потенціал.

Безумовно важливою у цьому процесі є інтегративно-дисциплінарна складова диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, яка у більш широкому спектрі може надати етнокультурні знання і досягнути комплексної результативності, спрямованої на особистісно-професійне становлення студентів. Суттєву роль відіграють дисципліни диригентсько-хорового циклу, основними завданнями яких в ракурсі етнокультурної стратегії кафедри є: ознайомлення студентів з основними етапами розвитку етнокультури в українському і світовому вимірі; вивчення жанрово-стильових особливостей народної музичної творчості; напрацювання власного репертуарного фонду народних пісень України та інших країн; формування “макро”

і “мікро” ідентичності студентів на засадах національної свідомості, зацікавленості українською та іншими світовими народними культурами.

Інтегративний характер диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на факультетах мистецтв базується на основних положеннях педагогіки мистецтва, а саме: цілісності, образності, асоціативності, варіативності, інтонаційності, розуміння тонкощів яких можливе лише за умови та в перебігу розвитку етнокультури студентів. Педагогіка співробітництва у даному процесі сприяє не тільки диригентсько-хоровому розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, але й формує високий рівень етнокультури студентів.

Отже, етнокультурний вектор диригентсько-хорової підготовки спрямовує студентів до фахового самовдосконалення, забезпечує розширення фахового тезаурусу, національного світогляду, вивчення й інтерпретацію творів народного музичного мистецтва, а відтак, сприяє формуванню високого рівня етнокультури.

Розгляд досліджуваної проблеми дозволив з'ясувати наступне:

– формування етнокультури у процесі диригентсько-хорової підготовки займає важливе місце в розвитку цілісної особистості майбутніх учителів музичного мистецтва;

– ефективність формування етнокультури залежить від розвитку музичних здібностей студентів, що дають можливість найбільш повно охопити, зрозуміти, осмислити філософію української народнопісенної творчості, віднайти необхідні шляхи для розуміння, інтерпретації та втілення художнього образу мистецького твору у диригентсько-хоровій навчальній діяльності;

– результативність впливу музичного мистецтва на формування етнокультури майбутніх вчителів музики залежить від вмілого використання етнокультурного тезаурусу в диригентсько-хоровому процесі;

– комплексний вплив музичної культури на особистість майбутніх вчителів музики відіграє важливе значення в стійкості до несприятливих факторів, умінні подолання психологічних бар'єрів у роботі з хором колективом, формуванні комунікативної культури студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Отже, формування етнокультури студентів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін має спрямовуватися у площину мотивації цінностей особистісного розвитку студентів, а саме: розвитку фахової компетентності для результативної творчої диригентсько-хорової діяльності; набуття професійної майстерності для реалізації власної системи цінностей у процесі роботи з хором колективом; розвитку творчого потенціалу, що передбачає засвоєння існуючого багатства народнопісенної культури й відкриття нового для самореалізації у диригентсько-хоровій справі на основі гуманістичних орієнтирів, які нададуть майбутнім учителям музики реальну можливість творчо-імпровізаційної ініціативи.

Процес організації диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в рамках етнокультурного концепту її здійснення передбачає звернення до мистецького досвіду поколінь, до прямого спостереження і особистісного діалогу з українською народною піснею та національним фольклором, орієнтує до заглиблення у власний музичний світ, до потреби духовної насолоди спілкування з народнопісенним мистецтвом. Адже саме в умовах засвоєння музичного мистецтва на рівні досвіду виявляється емоційно-ціннісне відношення до музичних народних скарбів, що потребує від студентів відкритих емоцій, безпосередніх вражень, постійного діалогу з мистецькими творами, з продуктами етнокультури різних народів.

Доцільно зазначити, що етнокультурна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає введення в диригентсько-хорову підготовку традиційних та інноваційних етноформ, а саме: теоретичні (вивчення в аудиторії), практичні (фольклорно-хорові, обрядові ансамблі, етновиставки), науково-пошукові (формування власного фольклорного кейсу, його систематизація та представлення на відповідних відео-форумах).

Впровадження вищезазначених форм у диригентсько-хорову роботу вимагає від педагогів спеціальних зусиль, спрямованих на етнокультурну організацію навчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема таких її різновидів як етнофотоколажи, флешмоби, етнобатли, відео-роліки, відео-кліпи з етнокультурної тематики, етноквести, фолькфести, етнофоруми,

етнічні івентформи (від англ. “event” – подія, захід) організації етнокультурних заходів і обрядових свят. З урахуванням подій сьогодення їх можливо проводити дистанційно в онлайн форматі, опрацьовувати в соціальних мережах (фейсбук, телеграм, інстаграм та ін.). Для самостійної роботи бажано пропонувати студентам опрацьовувати групи новин та розсилок за етнокультурним спрямуванням. Реалізацію етнокультурної стратегії забезпечує група інноваційних методів, які сприяють засвоєнню студентами змісту етнокультури. Такими методами є: етнокейс, етнопроект, етнодебати, етнодіалог тощо. Змістовне наповнення диригентсько-хорових занять, опосередковане етнокультурним змістом музичного матеріалу хорових творів, сприяє формуванню художнього та естетичного смаку студентів, дозволяє вільно орієнтуватися в етнокультурному просторі, освоюючи світ його цінностей.

Отже, етнокультурна організація диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва пов'язана із засвоєнням, перетворенням та трансформацією студентами творів народного музичного мистецтва, усвідомлення ними загальнонаціональних культурних цінностей, які впливають на світогляд, життєві цілі, ціннісні орієнтири. Вирішальне значення у фаховому становленні студентів становленні має педагогічний вплив української народної музики, який активує етнічні коди студентів, здійснює особистісний розвиток, трансформуючи досягнення національної народнопісенної культури через спільну мистецьку діяльність у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін.

Відповідно, етнокультурний вектор диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на факультетах мистецтв формування дозволяє розширити мотиваційні площини особистісно-ціннісного розвитку студентів; розвитку фахової компетентності для результативної творчої диригентсько-хорової діяльності; набуття професійної майстерності для реалізації власної системи цінностей у процесі роботи з хором колективом; розвитку творчого потенціалу, що передбачає засвоєння існуючого багатства національної музичної культури й відкриття нового для самореалізації у диригентсько-хоровій справі на основі гуманістично-ціннісних орієнтирів, які нададуть майбутнім учителям

музичного мистецтва реальну можливість творчо-інтерпретаційної ініціативи, право на суб'єкт-суб'єктну творчу взаємодію з опорою на народнопісенну творчість та український фольклор.

Даний процес забезпечує взаємодія навчальних, психологічних, культурних і етноідентифікаційних чинників розвитку особистості студентів, які виявляються в особливостях внутрішніх перетворень майбутніх учителів музичного мистецтва, на становлення яких впливає потенціал української народнопісенної творчості впродовж диригентсько-хорової підготовки на факультетах мистецтв педагогічних університетів.

Таким чином, забезпечення етнокультурної стратегії на всіх ланках організації диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на факультетах мистецтв є необхідною умовою формування людини культури, яка відчуває зв'язок із корінням свого народу, завдяки органічному поєднанню “макро” і “мікро” ідентичності в структурі особистості майбутніх учителів музичного мистецтва, усвідомлення ними вагомості власної місії учителя музичного мистецтва у майбутній професійній діяльності та відповідальності за формування етнокультури і національної ідентичності у своїх майбутніх вихованців – учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Перелік використаної літератури

1. Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного). Київ : “МП Леся”, 2010. 368 с.
2. Боднар М. Б. Етнопсихологічні особливості самоактуалізації студентської молоді : монографія. Кременець : ВЦ КОГШ ім. Т. Г. Шевченка, 2007. 196 с.
3. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. Кн. 2: Вибрані праці. Ред. кол. тому: А. Г. Загородній, О. С. Онищенко. Київ : Друкарня НБУВ, 2011. 584 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
5. Кундера М. Нестерпна легкість буття. Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. 320 с.

6. Лісовий В. Вхідження у світ етнокультури. *Етнокультура у контексті світової історії* : мат. VI міжнар. наук. семінару “Черезов. читання”, Чернівці, 20 березня 2004 р. № 3, 2004. С. 27-34.
7. Ортега Х., Гассет. “Місія університету” – візійний пошук ідеї університету і трохи більше... Львів : Літопис, 2002. 304 с.
8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
9. Соляр Л. В. Сендвіч-модель формування етнокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, 2016. Вип. 3. С. 150–158.
10. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокур'янської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.
11. <http://www.golos.com.ua/article/359676> Дата звернення 16.07. 2022
12. https://jmm.sspu.edu.ua/artical/lekcii/kurs_porivnylna_pedagogika/CompHEd_lekciy_TEMA_2_istoriy_2018.pdf Дата звернення 03. 08. 2022.

Ольга Єременко

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: МУЗИЧНО-ФАХОВИЙ, ПЕДАГОГІЧНО-ПРАКТИЧНИЙ, НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ НАПРЯМИ

Новітні тенденції у вітчизняній освіті, пов'язані з розширенням і поглибленням міжнародних контактів, відбуваються на основі національних пріоритетів, актуалізації особистісно-соціальних підходів до освітнього процесу, з дотриманням принципу культуровідповідності навчання, досягненням оптимального балансу між пізнавальною, оцінювальною, творчою сферами діяльності здобувачів освіти. Вітчизняна вища школа має вагомі здобутки в питаннях підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва (А. Козир, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.).

Аналіз методологічної та методичної літератури з досліджуваної теми, а також вивчення практичного досвіду